

IV. Перший штурм

Робітничий клас молодого тоді басейну вступив у революційну боротьбу пізніше інших районів країни. Спочатку відбувались окремі стихійні виступи гірників. Згодом робітничий рух став більш організованим і свідомим, проходив під керівництвом Катеринославського «Союзу боротьби за визволення робітничого класу» та Катеринославського комітету РСДРП. Перші великі економічні та політичні страйки і хвилювання робітників відбувались влітку 1899 року на руднику Калачевського та Гданцівському металургійному заводі.¹ На початку ХХ ст. страйкова боротьба в басейні продовжувалась. Великі економічні страйки весною і влітку 1904 року пройшли в північній частині басейну — на Жовторіцькому, Олександрівському, Шмаковському, Ростовському, Дубовобалківському та інших рудниках.

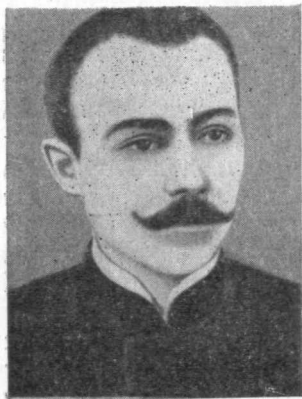
Спочатку Кривий Ріг був місцем, куди царський уряд засилав своїх політичних противників. В кінці ХІХ — на початку ХХ ст. в басейні вели революційну роботу соціал-демократ М. М. Лашевич, видатний революціонер Ю. Д. Мельников.² Але скоро Кривий Ріг перетворився в один з тих робітничих центрів, які непокоїли царський уряд: Тому він став утруднювати сюди доступ «піднаглядним» революціонерам. Не дивно, що й Криворіжжя було занесене в той довгий список місцевостей, куди після заслання було заборонено в'їзд В. І. Леніну.

В кінці 1902 — на початку 1903 років на Криворіжжі було створено два нелегальних соціал-демократичних

¹ Газета «Южный рабочий», 1900, січень.

² Центральний партійний архів Інституту марксизму-ленінізму (далі — ЦПА ІМЛ) при ЦК КПРС, ф. 70, оп. 7, од. зб. 142, арк. 57.

ОРГАНІЗАТОРИ ПЕРШИХ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНИХ
ГУРТКІВ НА КРИВОРІЗЖІ

М. С. Монастирський

Т. П. Рейніш

В. П. Чередниченко

гуртки.¹ Один з них виник в місті з ініціативи Тетяни Рейніш. Він поклав початок Криворізькій міській соціал-демократичній організації. Незалежно від нього слюсар Мусій Монастирський організував соціал-демократичний гурток на ст. Довгинцево. Обидва ці гуртки займалися самоосвітою своїх членів, вивчали марксистську літературу. Далі вони встановили зв'язок з іскрівським Катеринославським комітетом РСДРП, а через нього і між собою. Іскрівці Катеринослава надсилали криворізьким і довгинцевським соціал-демократам нелегальну літературу, листівки, ленінську газету «Искра». Листуючись з редакцією «Искры», Катеринославський комітет відмічав зростаючий попит на нелегальну літературу в Кривому Розі і прохав допомогти задовольнити його².

Незважаючи на арешти, робота гуртків не припинялась. Навпаки, кількість гуртківців зростала. Поступово встановлювались зв'язки з передовими робітниками на рудниках. За допомогою Довгинцевської організації восени 1904 року був утворений соціал-демократичний гурток на руднику «Дубова балка». В цьому гуртку розпочали свою активну діяльність В. А. Валявко, Фролов та інші активні учасники революційного руху на Криворіжжі. На кінець 1904 року міська і Довгинцевська організації встановили зв'язки з робітниками Гданцівського заводу, гірниками Шмаковського, Ростковського, Калачевського, Новоросійського, Російсько-Бельгійського та інших рудників.

Восени 1904 року Кривий Ріг відвідала представник більшовицького Катеринославського комітету РСДРП С. М. Розенбаум. На загальних зборах міської організації разом з представниками від Довгинцево та рудників

---

¹ В. Валявко. Названа стаття, стор. 66—67.

² Газета «Искра», 1903, 1 квітня.

вона зробила ґрунтовну доповідь про рішення ІІ з'їзду РСДРП, дезорганізаторські дії меншовиків в середині партії, про боротьбу місцевих партійних організацій за скликання ІІІ з'їзду.¹ З цих зборів почалось ідейне розмежування в соціал-демократичній організації Криворіжжя. Т. Рейніш, М. Монастирський, М. Покора та І. Кудлай очолили більшовицький напрямок у міській та Довгинцевській організаціях. Гурток рудника «Дубова балка» під керівництвом Фролова і Валявка поступово оформлявся як більшовицька організація. В гуртку на руднику Калачевського активно працював більшовик В. Приймак. Пізніше більшовики появились на інших рудниках та на Гданцівському заводі. Більшовики Криворіжжя зв'язались з ленінською газетою «Вперед».

Під проводом більшовиків робітники басейну взяли активну участь у першому штурмі царизму. У відповідь на криваві події 9-го січня в Петербурзі в місті та на рудниках проходили мітинги і страйки протесту. З початком першої російської революції в боротьбу проти царизму і капіталістів включились тисячі гірників, залізничників і металістів Криворіжжя та селян навколишніх сіл.

Революційний рух сприяв дальшому росту організації РСДРП в басейні. Нові гуртки були створені в Веселих Тернах, Рудневій балці, на Калачевському та інших рудниках. За спогадами старих більшовиків, весною 1905 року Криворізька соціал-демократична організація нараховувала до 75 членів.

В середині організації точилась ідейна боротьба між більшовиками і меншовиками, в ході якої позиції більшовиків зміцнювались, а позиції меншовиків слабшали.

---

¹ В. Валявко. Названа стаття, стор. 67; 1905 год на Криворожье, стор. 12; ЦПА ІМЛ при ЦК КПРС, ф. 124, оп. 1, од. зб. 1626, арк. 4.

Криворізькі більшовики підтримували зв'язок з Катеринославським комітетом більшості РСДРП. Його члени П. М. Лепешинський та І. І. Шварц, листуючись з В. І. Леніним, писали про потреби Криворізької організації в нелегальній літературі, прохали допомогти пропагандистськими та організаторськими кадрами, вказуючи, що це необхідно для забезпечення більшовицького керівництва організацією.¹ Через деякий час Катеринославський комітет більшовиків посилив постачання Кривого Рога партійною літературою. Із Катеринослава прибув і весною 1905 року працював у Криворізькій соціал-демократичній організації більшовик М. М. Шестопалов. З допомогою Катеринославського комітету криворізькі більшовики були ознайомлені з рішеннями III з'їзду РСДРП, з виробленою В. І. Леніним тактикою партії в буржуазно-демократичній революції.

Весною і влітку 1905 року більшовицька партія добивається дальшого розгортання революції. Як і по всій країні, на Криворіжжі в цей час проходять великі економічні і політичні страйки. В навколишніх селах посилюється боротьба селян проти поміщиків за землю. Найбільшим серед літніх революційних виступів на Криворіжжі був політичний страйк залізничників Довгинцево, проведений 21—23 червня за заклик Катеринославського комітету і місцевої групи більшовиків. Страйк солідарності з повсталими моряками «Потьомкіна» і страйкарями Одеси був придушений військами.

Восени робітники Кривбасу взяли активну участь у всеросійському жовтневому політичному страйкові. За прикладом пролетарів Москви, Катеринослава та інших міст в середині жовтня в боротьбу включились залізнич-

---

¹ В. И. Ленин и Екатеринославская большевистская организация. Документы и материалы. Днепропетровск, 1962, стр. 86, 90.

ники Довгинцево та інших станцій басейну. Слідом за ними припинилась робота на більшості рудників. За-страйкували робітники Гданцівського заводу. Вперше на Криворіжжі відбувся загальний політичний страйк. Всюди проходили масові мітинги, поширювались більшовицькі листівки, лунали заклики до боротьби проти самодержавства.

Місцеві власті і капіталісти, налякані великим розмахом страйку, прагнули зірвати наростання революційної боротьби криворізьких робітників. Вони розгорнули шалену погромницьку агітацію. Переодягнені поліцаї та чорносотенці спровокували частину дрібної буржуазії та декласовані елементи на організацію погромів. Проти погромників виступили загони робітничої самооборони, створені партійними організаціями міста та Довгинцево, що нараховували до 150 дружинників.¹ Скориставшись спровокованими погромами, поліція і війська жорстоко придушили страйк.

Найважливішим політичним здобутком жовтневого страйку було посилення революційної боротьби і організованості передових робітників. Зросла кількість членів Криворізької соціал-демократичної організації. Утворились професійні спілки гірників і металістів. Представники від залізничників Криворіжжя 19 листопада брали участь у делегатських зборах робітників Катерининської залізниці. За рішенням зборів на станціях Криворіжжя явочно вводився 8-годинний робочий день. Місцеві залізничники кілька разів зривали відправку поїздів з каральними загонами.

---

¹ Д. Раппопорт. 1905 год на ст. Долгинцево и Кривом Роге. Журн. «Пути революции», 1925, № 3, стр. 95—96. Высший подъем революции 1905—1907 гг. Ноябрь—декабрь 1905 г., ч. 3, кн. I, М., 1956, стр. 121.

Під впливом жовтневого страйку робітників посилилась боротьба селян проти поміщиків. Революційні виступи селян у кінці року відбулись у ряді сіл Зеленівської, Весело-Тернівської, Софіївської, Широківської, Апостолівської та інших волостей.

На Криворіжжі, як і по всій країні, вищою точкою першої революції були грудневий політичний страйк і збройне повстання. Криворізькі пролетарі діяли в цей час у тісному зв'язку з пролетарями Москви, Катеринослава, Донбасу. 7 грудня в Довгинцево була одержана телеграма з Москви про початок загального страйку залізничників. Наступного дня друга телеграма визначала мету страйку, вимагала забезпечити його переростання в збройне повстання.¹ Цього ж дня в басейні були одержані вісті про страйк робітників Катеринослава і Катерининської залізниці.

Відповідаючи на заклик московських залізничників, робітники Довгинцево 7 грудня припинили роботу. 8 грудня під керівництвом І. Кудлая, М. Монастирського та інших більшовиків у селищі відбулась багатолюдна демонстрація. В цей день був створений страйковий комітет, пізніше названий Бойовим страйковим комітетом.² 9 грудня страйковий комітет розіслав по всіх станціях залізничних віток Довгинцево—П'ятихатки і Кривий Ріг—Микола-Козельськ телеграму, в якій пропонував робітникам припинити роботу, усувати адміністрацію і створювати на станціях страйкові та розпорядчі комітети. З таким же закликком довгинцевські залізничники звернулись до шахтарів басейну.

---

¹ Высший подъем революции 1905—1907 гг. Ч. 3, кн. I, стр. 47—51, 120, 169.

² Высший подъем революции 1905—1907 гг. Ч. 3, кн. I, стр. 120; Херсонський обласний державний архів (далі—ХОДА), ф. 242, спр. 3, арк. 10, 11; спр. 4, арк. 69.

Заклик страйкарів Довгинцево був дружно підхоплений. У боротьбу включились металурги Гданцівського заводу, керовані більшовицькою групою, очолюваною В. П. Чередниченком. Застрайкувала вся десятитисячна армія гірників Кривбасу. Страйк став загальним.

Поповнений представниками від інших станцій і рудників, Довгинцевський страйковий комітет став діяти як зародковий орган революційної влади. Роззброївши жандармів, усунувши царських чиновників та адміністрацію рудників, він зосередив у своїх руках управління західною дільницею залізниці та рудниками басейну. Станційні бойові дружини підтримували громадський порядок, охороняли залізничне і рудничне майно як народне надбання, супроводжували рух делегатських поїздів та продовольчих вантажів. Для боротьби з контрреволюціонерами страйковий комітет і його представники на місцях влаштували громадські суди. Вироки судів, що оголошували конкретних осіб провокаторами, ворогами революції, повідомлялись населенню і мали велике виховне значення.

Під час страйку більшовики Криворіжжя закликали робітників до активної участі в революції, вчили селян, що лише шляхом зміцнення революційного союзу з робітниками вони повалять царизм, завоюють землю і волю. На відміну від меншовиків, які подекуди входили до страйкових комітетів і відвертали маси від рішучого бою з царизмом, більшовики розкривали перед робітниками і селянами справжню програму революційної боротьби. Ось чому під час грудневих подій революційні виступи селян на Криворіжжі набрали масового характеру. В багатьох селах були розгромлені маєтки поміщиків. Селяни активно підтримували повсталих робітників, постачаючи їх хлібом та іншими продуктами. У відповідь на це, коли 19—20 грудня козаки і драгуни напали на

селян Латівки, Рахманівки та інших сіл, робітники виступили на їх захист.¹

Загальний страйк на Криворіжжі, повстання в Довгинцево та на інших станціях тривали до 24 грудня 1905 року і припинились за рішенням Катеринославського бойового страйкового комітету після того, як було припинено страйк і повстання в Москві, Катеринославі і Донбасі. Каральні експедиції, що прибули на Криворіжжя з Катеринослава і Херсона, вчинили жорстоку розправу над революційними робітниками і селянами басейну. Сотні трудящих були заарештовані і жорстоко катовані, багато їх було вбито без суду і слідства. Найактивніших учасників грудневих подій за вироком царського суду заслано на каторгу.

Репресії на деякий час підірвали більшовицькі групи на Криворіжжі. Ряд організацій було розгромлено. Активні більшовики В. Валявко, В. Чередниченко, І. Кудлай, М. Покора, Т. Рейніш, І. Верченко та інші були кинуті в тюрми або відправлені на каторгу. Деякі активісти, уникаючи арешту, змушені були покинути Кривий Ріг.

Однак до літа 1906 року партійні організації на Криворіжжі були відновлені. Активну участь в цьому взяли більшовики Й. О. Кристаловський та А. А. Вербов, направлені з Катеринослава, і Б. Г. Козловський, що приїхав з Миколаєва. При їх допомозі були відновлені партійні групи на металургійному заводі, в місті і Довгинцево, на ряді рудників басейну. Відновлену Криворізьку організацію в 1906—1907 роках очолював загальнобасейновий комітет РСДРП, який об'єднував три район-

---

¹ ХОДА, ф. 252, оп. 1, спр. 1, арк. 104, 105; спр. 3, арк. 26—28, 129—140, 143—146.

ні організації. Одна з них була в місті, дві інших — у південній і північній частинах басейну.¹

Криворізька соціал-демократична організація входила до складу Катеринославської окружної організації РСДРП, регулярно брала участь в окружних конференціях. У той же час Довгинцевська залізнична група входила до Катеринославської вузлової залізничної організації більшовиків, яка об'єднувала партійні осередки на лінії Катерининської залізниці. Напередодні V з'їзду партії в Криворізькій організації нараховувалось 300 членів. Близько половини їх, за спогадами Б. Козловського, складали більшовики.

Використовуючи легальні можливості, місцеві більшовики працювали в профспілках, брали участь у виборах до II Державної думи, підтримували зв'язки з соціал-демократичною фракцією Думи.

Внаслідок нелегальної і легальної роботи більшовиків в 1906—1907 роках на Криворіжжі, як і в інших районах країни, відновився страйковий рух робітників. Першотравневий страйк 1906 року охопив робітників Гданцівського заводу, рудників Копилова, Пастухова, Браїловського та інших підприємств. Протягом року в басейні відбулось ряд політичних страйків. Нові великі політичні страйки відбулись в лютому та квітні-травні 1907 року.

Це були ар'єргардні бої першої російської революції на Криворіжжі. Незважаючи на поразку, революція була великою школою виховання й організації робітників. Революційний досвід, нагромаджений під час першого штурму царизму, і винесені з нього уроки були

---

¹ Б. Козловский. На работе в 1906 г. «Пролетарская революция», 1922, № 12, стр. 171—174.

використані криворізькими пролетарями в наступній боротьбі за знищення буржуазно-поміщицького ладу, за встановлення влади Рад.

V. Назустріч Жовтню

Після поразки революції 1905—1907 років в Росії встановилась жорстока реакція. На Криворіжжі зазнали репресій більшість членів партійних організацій. Вже в другій половині 1907 року в жандармські списки «неблагонадійних» по Криворізькому рудничному району було занесено 277 передових робітників, переважно соціал-демократів. Слідом за цим пройшла хвиля масових арештів. Жандарми розгромили загальноміський і районні комітети, більшість соціал-демократичних осередків і гуртків. Було ліквідовано всі професійні спілки робітників. Десятки заарештованих партійців, активних учасників революції було кинуте до тюрем або заслано на каторжні роботи.

Капіталісти відібрали у робітників всі завоювання періоду революції, занесли у «чорні списки» учасників революційних боїв і як небажаних викинули на вулицю під час масових звільнень у 1908—1909 роках.

Внаслідок репресій кількість членів партійних організацій басейну зменшилась. В роки реакції в Кривому Розі та на кількох рудниках в глибокому підпіллі існували невеликі соціал-демократичні групи. Вони мали нерегулярні зв'язки між собою та з катеринославськими більшовиками.

Незважаючи на шалені репресії, більшовики продовжували революційну роботу в масах, готували їх до нової революції.

З початком нового революційного піднесення поживився революційний рух і на Криворіжжі. Було відновлено або створено нові партійні групи на рудниках. Криворізькі більшовики встановили зв'язок з більшовицьким журналом «Мысль», з газетами «Звезда», «Правда». Ленінська «Правда» опублікувала кілька кореспонденцій криворізьких робітників. Ці кореспонденції змальовували важкі умови життя і праці гірників, їх боротьбу проти капіталу. Для читання й поширення «Правди» в басейні було створено робітничі правдистські групи. Групи збирали кошти на допомогу своїй газеті.

Під керівництвом більшовиків робітники північних рудників Криворіжжя, що входили до Верхньодніпровського повіту, брали активну участь у виборах депутата до IV Державної думи від робітників Катеринославської губернії. На цих рудниках було обрано 14 уповноважених, які на передвиборному з'їзді в Катеринославі одноставно підтримали кандидатуру більшовика Г. І. Петровського. Після виборів криворізькі робітники підтримували тісний зв'язок з своїм депутатом Г. І. Петровським.

В 1913 році робітничий депутат відвідав Криворіжжя. Одержані тут відомості він використав у доповіді на Поронінській нараді ЦК РСДРП. В документах наради, поряд з іншими містами, відзначене піднесення робітничого руху і в Кривому Розі.

Наростання нової революції було перерване імперіалістичною війною. У перші місяці війни мобілізовано на фронт до 60 процентів гірників Криворіжжя. Мобілізація вирвала із лав криворізького пролетаріату його найбільш свідому і організовану частину. Нелегальні партійні групи були ослаблені, розмах страйкового руху в басейні зменшився. Війна викликала розлад залізоруд-

ної промисловості Криворіжжя, значно погіршила становище гірників.

Власники рудників знизили розцінки, рівень заробітної плати робітників далеко відставав від росту цін на продовольчі та інші товари широкого вжитку. До того ж цих товарів не вистачало. В той же час прибутки капіталістів нечувано росли. «Товариство криворізьких залізних руд» за 1915 і 1916 роки збільшило свої прибутки втричі. Капіталісти наживались на війні, на крові і жорстокій експлуатації робітників. «Кому війна, а кому — мати рідна», — говорили, розуміючи це, робітники.

В роки війни соціальний склад криворізьких робітників змінився. На рудниках появилися дрібнобуржуазні елементи, які тікали сюди, щоб уникнути відправки на фронт. Другою великою групою, що поповнила склад гірників, були військовополонені. Збільшилась кількість жінок і підлітків на підземних роботах (до 8 процентів). В середовище робітників басейну влилась також частина біженців з Прибалтики.

Такі зміни в якісному складі робітничого класу Кривбасу утруднювали революційну роботу більшовиків. Але триваюча війна, поразки на фронті, господарська і продовольча розруха в тилу, скорочення виробництва в басейні, погіршення становища трудящих мас викликали ріст антивоєнних настроїв. Обурення робітників антинародною політикою царизму, протест проти війни і капіталістичної експлуатації виливались у страйки. Під час війни страйкували робітники рудників Коломойцева, Бухніка, товариства «Російський провіданс», Гданцівського металургійного заводу та інших підприємств.

Страйками керували більшовики. Невеликі неформлені підпільні групи більшовиків діяли на руднику «Дубова балка», Гданцівському заводі, на ст. Довгинцево.

В них працювали А. Канапишев, К. Міхно, С. Захарєєв, В. Чередниченко, Г. Рябчук та ін. Більшовики вели революційну роботу і на інших підприємствах. Серед біженців працювали латиські соціал-демократи. В 1916 році криворізькі більшовики відновили зв'язки з Катеринославським більшовицьким комітетом. Однак через поліцейські репресії місцеві більшовики не змогли розгорнути масової роботи серед робітників. Цьому перешкоджали також меншовики й есери, які вели серед робітників оборонську агітацію, зривали страйки.

Такою була обстановка в басейні напередодні Лютневої буржуазно-демократичної революції в Росії.

Радісно зустріли трудящі Криворіжжя звістку про повалення царизму. З цього приводу 2—3 березня і в наступні дні в місті, на залізничних станціях і рудниках проходили мітинги і демонстрації. Робітники ліквідували місцеві органи старої влади, роззброїли поліцію та жандармів.

В березні 1917 року робітники басейну та солдати розташованого в ньому гарнізону обрали Криворізьку Раду робітничих і солдатських депутатів. Трохи пізніше була утворена Рада селянських депутатів. У травні вони об'єднались. З тих же причин, що й в інших місцях, у Криворізькій Раді робітничих, селянських і солдатських депутатів спочатку переважали меншовики і есери, які займали угодівські позиції щодо місцевої буржуазії та органів Тимчасового уряду.

Весною в басейні виникли також професійні спілки робітників. В середині року нараховувалось 22 спілки. Активну участь у їх роботі брали більшовики.

Після Лютневої революції криворізькі більшовики вийшли із підпілля і приступили до організації своїх сил. Багато енергії доклали А. Канапишев, В. Чередниченко, О. Ішков, В. Приймак, фронтовик С. Тинок та інші біль-

шовики, щоб знову зібрати, організувати партійні сили. Для допомоги за дорученням Катеринославського комітету РСДРП(б) в кінці березня 1917 року в басейн прибув В. А. Валявко. За його участю 29 березня на квартирі Канапишева відбулись перші легальні збори більшовиків Дубової балки. Вони відновили партійний комітет в складі 5 членів. Головою комітету було обрано А. А. Канапишева. Наступного дня комітет організував масові збори робітників Дубової балки. Після зборів, на яких з доповіддю про поточний момент виступав В. А. Валявко, був проведений запис в ряди більшовицької партії. В цей день у партійну організацію Дубової балки вступило 120 нових членів.¹

Партійний комітет Дубової балки, як перша відновлена організація, скоро став центром згуртування більшовицьких сил Криворіжжя. Комітет встановив зв'язок з більшістю рудників басейну, допомагав передовим робітникам відновлювати і створювати нові більшовицькі організації.

22 квітня на руднику Дубова балка відбулись нові загальні збори робітників. Після виступу В. А. Валявка, який розповів за що борються більшовики, в ряди партійної організації рудника вступило ще 150 передових робітників. Ця організація стала однією з найбільших на Криворіжжі. Через деякий час великі більшовицькі організації на чолі з комітетами були утворені на Гданцівському заводі та Донецькому руднику. В них активно працювали О. Ф. Ішков, П. П. Сиволап та В. П. Чередниченко. Зміцнювались організації більшовиків у місті, на ст. Довгинцево, Ростковському, Краснокутському та

---

¹ Из истории революционного движения на Криворожье. Кривой Рог, 1922, стр. 9.

інших рудниках. У діяльності криворізьких більшовиків брали участь латиські соціал-демократи.

Дальше організаційне і політичне зміцнення більшовицьких організацій Криворіжжя проходило під керівництвом Катеринославського комітету РСДРП(б). Було встановлено також зв'язок з ЦК партії. В Кривому Розі систематично одержували газету «Правда» і катеринославську більшовицьку газету «Звезда». Через більшовицькі газети місцеві більшовики дізнались про Квітневі тези В. І. Леніна та рішення VII (Квітневої) конференції РСДРП(б), в яких був вироблений курс на переростання буржуазно-демократичної революції в революцію соціалістичну.

В умовах двовладдя, керуючись ленінським курсом на мирний розвиток революції, криворізькі більшовики, як і вся партія, посилили боротьбу за маси. Вони викривали реакційний характер політики Тимчасового уряду, імперіалістичну суть війни і «революційного оборонства», закликали до боротьби проти зрадницьких дій угодовців-меншовиків, есерів та українських націоналістів, роз'яснювали завдання боротьби за владу Рад.

Криворізька буржуазія, тісно зв'язана з іноземним капіталом, чинила шалений опір революційному рухові. Активізувалась місцева контрреволюція, яка спиралась на значні військові сили Тимчасового уряду. В басейні знаходились полк оренбурзьких козаків, піхотний полк та інші частини. Під виглядом «охорони військовополонених» у травні козачі команди були посилені. В зв'язку з цим більшовики приступили до організації революційних військових сил. Весною 1917 року на рудниках басейну почалось утворення робітничих дружин, пізніше перетворених в загони Червоної гвардії.

Боротьба з угодовцями і дальше зміцнення більшовицьких організацій Криворіжжя проходило при зро-

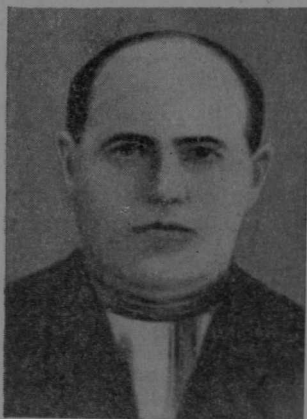
стаючій допомозі більшовиків Катеринослава, які надсилали в басейн газети і брошури, інструктивні матеріали, направляли партійних працівників. Після утворення в липні 1917 року обласного об'єднання більшовиків Донецького і Криворізького басейнів діяльність Криворізької партійної організації, яка ввійшла в це об'єднання, проходила під керівництвом Донецько-Криворізького обкому РСДРП(б). Це сприяло ідейному і організаційному згуртуванню криворізьких більшовиків, посиленню їх ролі в революційній боротьбі місцевих робітників.

Проте після липневих подій, що закінчились ліквідацією двовладдя, становище і умови діяльності більшовиків Криворіжжя тимчасово були ще досить складними. Гірничопромисловці вимагали від Тимчасового уряду введення додаткових козацьких загонів у Кривий Ріг, Вечірній Кут і Широке, щоб використати їх проти революційного руху. Капіталісти погіршували економічне становище робітників. Населення терпіло від нестачі продовольства. Посилилось цькування більшовиків. Міська організація змушена була перейти на напівлегальне становище. Активні більшовики цієї організації деякий час переховувались на руднику Дубова балка робітничий колектив якого одноставно йшов за більшовиками.

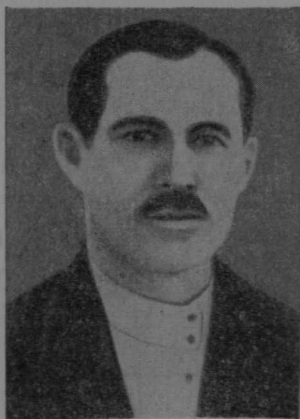
На цей час активізувалась також діяльність українських буржуазно-націоналістичних організацій. Влітку 1917 року на деяких рудниках і в місті були створені петлюрівські загони «вільних козаків», що стали складовою частиною контрреволюційних сил.

У липні 1917 року відбулись перевибори Криворізької Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. До Ради, обраної в умовах тимчасового посилення контрреволюційних сил, пройшли меншовики, есери і

ОРГАНІЗАТОРИ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАДУ РАД НА КРИВОРІЖЖІ

В. А. Валявко

С. С. Тинок

П. П. Сиволап

І. Л. Калиниченко